

PhDr. Ivo Říha

Dílo Karoliny Světlé v diskurzu literární kritiky
druhé poloviny devatenáctého století
(Možnosti četby národní literatury)

Posudek školitelky

Do doktorského studia vstupoval Ivo Říha s projektem, k němuž měl již vytvořené solidní základy diplomovou prací. V rámci doktorského badatelského projektu hodlal prózy Karoliny Světlé i nadále zkoumat především z hlediska narativních postupů se zaměřením na typologii ženských postav, a to vše na pozadí hlavních tendencí literárního dění druhé poloviny 19. století. To, co se z počátku zdálo vyhlížet jako jasně vyznačená cesta bez orientačně složitých zákrutů, nabývalo však časem podoby spíše uměle zkonstruovaného prostoru vymezeného učebnicovým schématem literárního kontextu, který se v interpretačních popisech struktury textů neplodně uzavíral sám do sebe.

V této fázi neváhal Ivo Říha přistoupit k revizi původního záměru a otevřít otázky, na které sice již dříve narážel, ale dosavadní přístup mu je umožňoval buď obcházet nebo nabízel jen tradiční kanonizovanou reflexi díla K. Světlé. Změna koncepce se ukázala jako zásadní krok směřující úvahy především k řadě pochybností, které spíše implicitně než explicitně vyvolával historický obraz Světlé a obvyklých interpretačních rámců jejího díla: do popředí se tak dostala nejen literárněhistoricky formulovaná problematika vztahu románové fikce a jejích reálných pramenů (Otruba, Špičák), ale také proměna charakteru tvorby Světlé v době, která již předznamenávala rozpad obrozenského paradigmatu české kultury a její konfrontaci s některými projevy evropské moderny, a reakce na tento rozpor v první kritické verzi Čechovy monografie o Světlé. Snaha orientovat se v těchto souvislostech z hlediska literárního diskursu 2. poloviny 19. století vedla Říhu k novému okruhu

problémů, které se nakonec staly ústředním tématem celé jeho práce a které také umožnily vymezit její metodologický koncept.

Z tohoto hlediska se hlavním tématem stala otázka historicky podmíněných předpokladů recepce literárního díla a komunikačních vztahů mezi významovou výstavbou textu (a jeho poetikou) a mimoliterárními kódy české společnosti (reprezentovanými především dobovou kritikou), jejichž zdrojem byl obrozenský mýtus národa. Hlavní teoretické zázemí poskytla těmto úvahám kostnická škola recepční estetiky (K.-H. Stierle) a Macurova aplikace tartuské školy kulturní sémiotiky. I když právě k této problematice nacionálních/ideologických tendencí v umění existuje velice bohatá zahraniční literatura, která rozšiřuje okruh estetické recepce o další aspekty, například hermeneutické (R. Lachmannová), kulturně sociologické (B. Anderson, B. Giessen, H. Dyserink) nebo filozofické (M. Foucault, P. Ricoeur, M. Frank), domnívám se, že Říhou zvolená teoretická východiska plně dostačila k vytvoření interpretační konstrukce rozkrývající výše zmíněné vztahy. Východisko těchto úvah netvoří totiž jen teoretické premisy, ale hlavně pečlivá a promyšlená analýza dobových pramenů, která je potom metodologicky přesvědčivým způsobem využita pro vysvětlení klíčových „témat“ jednak dobového diskursu (výchovná tendence literatury, realistické ztvárnění národního charakteru literatury), jednak některých výrazně signifikantních rysů v poetice próz K. Světlé, již je věnována třetí část práce.

Tato nová cesta, na níž výše zmíněné otázky Říhu přivedly, se ve své první etapě od díla Světlé zdánlivě vzdaluje. Ve skutečnosti však vytváří novou a velice zajímavou pozici, která umožňuje nahlédnout nejen některé dosud opomíjené rysy jejího díla, ale také pokročit za dosavadní přístupy (Otruba, Řepková) a hlavně zpochybnit určité stereotypy a schémata, do nichž tvorbu K. Světlé zasazuje literární historie. V tomto směru se Říhovi podařilo přesvědčivě vystihnout jednu z klíčových historických souvislostí – a sice peripetie otázky identity národní literatury - od jejích prvních náznaků v časopise Obzor, následnou razantní formulaci v polemických úvahách májovců (Neruda, Sabina, Hálek) přes její útlum na počátku 60. let (Hálek), až k znovu oživení v 80. letech (především u Schauera, ale také Hostinského a Masaryka, a v okruhu tzv. moravské kritiky).

Za významné rozšíření dosavadních výkladů o realismu románů Světlé považuji rovněž vysvětlení role mimoliterárních kódů při recepci deklarované autentičnosti a pravdivosti obrazu lidu. Domnívám se, že Říhovi se zde podařilo přesvědčivě vystihnout korespondenci mezi tímto „pohybem v mýtu“ (jako jedním z komunikačních faktorů společenského diskursu) a narativní výstavbou textů. V síti těchto souvislostí, které z recepčního hlediska vytvářejí „možnosti četby“, vystihl rovněž důležitou roli implicitní tematizace vlastenecké tendence v poetice postav a v syžetové konstrukci, která při „vypnutí dobového kódu“ přestává fungovat, čímž se vytváří prostor pro nápadné romantizující prvky syžetu, a tím i pro jiné čtení těchto próz.

Za velmi pozitivní rys této práce považuji, že nejen samotné závěry, ale i dílčí kroky, jimiž k nim Říha dochází, nejsou omezeny jen na dílo jedné spisovatelky, ale mají širší platnost v rámci české literatury 19. století. Ivo Říha tak nejenže splnil požadavky kladené na doktorskou práci, ale představil se v ní už i jako vyzrálá a invenční badatelská osobnost.

Práci jednoznačně a s potěšením doporučuji k obhajobě.

Hana Šmahelová